

achtergrond

Voorstellen voor structurele vernieuwing van het beroepsonderwijs

Innovatie is mensenwerk

FOTO: STUDIO ANDRÉ RUIGROK

▲ *De werelden van leren en werken zijn institutioneel gescheiden*

Op 8 oktober werd het rapport 'Beroepswijs beroepsonderwijs' aangeboden aan minister Van der Hoeven van OCW. Een van de vele rapporten die in een lade belanden? Al tijdens de uitreiking en uit eerste reacties blijkt het tegendeel. Een samenvatting en AOC Raad en LNV geven commentaar.

Regionale afspraken met het bedrijfsleven, een vernieuwingsfonds, een opslag op de loonsom voor onderwijs en ontwikkeling, minder regels. Het doel: grotere beweeglijkheid van het beroepsonderwijs om de economische innovatie van onderop te stimuleren. Dat betekent meer en hoger opgeleide schoolverlaters en een beroepsonderwijs dat dicht bij de

ontwikkelingen van de arbeid staat. Zo zegt het rapport van de werkgroep dynamisering beroepsonderwijs, met vertegenwoordigers van het Innovatieplatform en uit het onderwijs, onder voorzitterschap van Frans Leijnse. Jan Willem Vos (HBO Raad) is een van de drie auteurs. Hij licht toe: "Voor het maken van de regionale niet-vrijblijvende afspraken is voor elke school geld is gereserveerd. Die

moeten dan wel zelf het initiatief nemen tot die afspraken. Er is ruimte voor eigen beleid van de professionals op school om met het bedrijfsleven die aanpak te kiezen die in hun regio het beste werkt."

Het probleem

Nederland ontwikkelt zich van een industriële economie naar een dienstverlenende kenniseconomie. De gevolgen zijn ondermeer dat aan de 'nieuwe' werknemer en ondernemer andere, veelzijdige eisen worden gesteld. Van vaklui wordt verwacht dat ze denken vanuit de vraag van de klant en in staat zijn om die vraag te vertalen naar een product of dienst. De vraag naar arbeid waarvoor een hoger opleidingsniveau nodig is breidt zich uit. Leerlingen moeten in ieder geval een startkwalificatie halen om een redelijke kans te hebben op werk. De groep die ongediplomeerd of met alleen een vmbo-diploma het onderwijs verlaat is te groot. Leerlingen vallen uit omdat het onderwijs hen onvoldoende boeit en uitdaagt. Door overmatig schools leren en een te gering beroep op de zelfstandigheid en verantwoordelijkheid. Een forse verkleining van de afstand tussen leren en werken zal voor veel van deze leerlingen de uitdaging vergroten. De opleiding van de 'nieuwe' werknemer voldoet alleen aan de eisen van de moderne arbeidsorganisatie als deze goed aansluit op de processen die in de wereld van het werken gaande zijn. Beide werelden moeten dus goed van elkaar weten wat er omgaat en op basis daarvan relaties ontwikkelen waarvan ze beide beter worden. Rond 60 procent van de leerlingen volgt een beroepsopleiding. Alleen al om die reden vervult het beroepsonderwijs een cruciale rol in de vernieuwingsslag. Die rol wordt gehinderd door een aantal hardnekkige proble-

'De tijd is rijp voor een omslag'

Petra Kanters, beleidsmedewerker mbo AOC Raad vindt de problemen van het huidige beroepsonderwijs die in het rapport staan heel erg herkenbaar. Ze noemt te veel schools leren, te weinig beroep op zelfstandigheid van leerling en de grote afstand tussen werk en leren. "Allemaal zaken die aoc's zelf en ook externen noemen als negatieve punten in het groene onderwijs. De AOC Raad probeert ze met het project Goal op te lossen. Juist ook door afspraken te maken over het onderwijsconcept en domein van het groene onderwijs. We streven er met Goal eveneens naar om de afstand van het beroepsonderwijs naar de praktijk te verkleinen. Leren voor en vanuit de praktijk noemen we dat. Op de aoc's werkt men idealiter vanuit de praktijk naar de theorie. De docent moet structurele contacten leggen met de praktijk én andersom."

FOTO: TON VAN DER BEEK

Kanters ziet onderwijskundige zaken die uit het Goal-onderzoek kwamen (bijvoorbeeld: docent als coach) in dit rapport terug. "Met dit meer politieke verhaal kunnen wij als aoc's ons voordeel doen. Als deze visie breder draagvlak krijgt, hebben de scholen er profijt van. De tijd is rijp voor een omslag."

Dat landelijke afspraken dynamiek in de weg staan, ziet Petra Kanters ook. "Natuurlijk is het goed om die afspraken te maken, daaraan werkt de AOC Raad zelf mee. Maar het is doorgeslagen. De creativiteit wordt doodgeslagen met de landelijke regelgeving

en de huidige kwalificatiestructuur. De waarde hiervan moet worden genuanceerd, een kwalificatiestructuur moet alleen het hoogst noodzakelijke vastleggen. Terugdringen van regels zal tot gevolg hebben dat mensen meer dan tot nu toe uitgedaagd worden om zelf te vernieuwen. De inzet van de AOC Raad is dat aoc's zoveel mogelijk ruimte voor maatwerk krijgen. Dus dat kunnen bieden wat de leerling wil, aansluitend bij het regionaal bedrijfsleven."

Wat het financiële deel betreft zegt Kanters: "Ook op de aoc's worden de mensen knettergek van de verschillende projecten die gefinancierd worden uit al die verschillende potjes, waarvoor je verantwoording moet afleggen. Wat ik daarom niet direct zie is het effect van het vernieuwingsfonds. Het streven is heel nobel, maar het gevaar bestaat dat dit een extra boom wordt in het ondoor-dringbare bos van potjes."

men. In de eerste plaats de desinteresse bij een aanzienlijke groep leerlingen. Het onderwijs zal aantrekkelijker moeten zijn en meer aansluiten bij de individuele ambities en vaardigheden. Vernieuwingen in deze richting, zoals 'natuurlijk leren', worden wel toegepast, maar veelal op projectbasis en daarmee fragmentarisch. Jan Willem Vos: "Dat komt ook door de veel te projectmatige aansturing van vernieuwingen vanuit OCW. Als we de Lissabon-ambities in 2010 willen halen moet het roer om, nu gaat het niet snel genoeg. Ons voorstel is gericht op integrale vernieuwing." Een tweede probleem is dat de werelden van leren en werken institutioneel zijn gescheiden. Veelal bestaat de relatie uit wettelijke vastgestelde kwa-

lificatiestructuren, leerwegen met vastgelegde praktijkonderdelen en landelijke, gereguleerde overlegvormen. Scholen voelen zich niet vrij of in staat om zelf hun opleidingen aan te passen aan de vraag van de regionale arbeidsmarkt. En het bedrijfsleven heeft moeite de scholen als actieve spelers op de regionale arbeids- en kennismarkten te zien. Men kent elkaar onvoldoende. Ten derde is de maatschappelijke waardering van het beroepsonderwijs en vooral van het vmbo laag. Het staat in geen verhouding tot de positieve ontwikkelingen, zoals de inrichting van de werkplekken en van leerwerktrajecten, de beginnende verbetering van de contacten met het bedrijfsleven en binnen de beroepskolom. Ten →

'Benieuwd naar de aanpak van OCW'

WOUTER GERSTEL

Wouter Gerstel, hoofd DWK-afdeling onderwijs en voorlichting LNV noemt het advies koren op de molen van LNV. "Er staan diverse punten in die interessant zijn, die een verbinding hebben met het agrarisch onderwijs. Ten eerste is dat het belang van de school in regio, de school als verbindende schakel tussen leerling en bedrijf. Verder dat er nationale voorzieningen moeten komen ten behoeve van het primaire proces in de regio en dat tegelijkertijd nieuwe bureaucratie moet worden voorkomen. Die balans tussen landelijke aanpak en regionale versterking is ook voor aoc's cruciaal. Ook de beschreven nieuwe rol van docenten en leidinggevend is in overeenstemming met wat in het groene onderwijs is gewenst. Het voorgestelde vernieuwingsfonds wordt apart aangestuurd. Maar voor het groene onderwijs heeft LNV dit al als voornemen voor de coöperatie (zie vgo nr. 16, red.) opgenomen, samen met vernieuwingsmiddelen van scholen zelf."

Gerstel meent dat het rapport helemaal aansluit op het te ontwikkelen meerjarenprogramma van de coöperatie. "Het geeft af en toe een aanscherping, bijvoorbeeld op het gebied van doorstroming. Het zal dan ook zeker bij de coöperatie worden gebruikt. Het groene onderwijs is soms al ietsje verder, omdat het al als proeftuin van onderwijsvernieuwing fungeert. Wij hebben immers die schotten niet tussen de verschillende opleidingsniveaus en hebben al goede contacten en doorlopende leerlijnen vmbo, mbo, hbo en Wageningen."

Het rapport adviseert OCW verschillen tussen vmbo, mbo, hbo die arbitrair zijn weg te werken. Gerstel noemt als voorbeelden de ontwikkeling van competentiegericht leren en de discussie over domeinen. Deze onderwerpen zullen binnen LNV over de onderwijssectoren heen aangepakt worden en het zou goed zijn als OCW dit bevordert.

"Interessant is dat staatssecretaris Rutte minister Veerman eind oktober bij een overleg – over ondermeer de coöperatie groen onderwijs – nog heeft gewezen op het rapport van Leijnse. Hij zei het groen onderwijs graag als proeftuin te willen zien in dit verband. Ik ben benieuwd hoe OCW het gaat aanpakken en welke daden de overheid en het onderwijsveld gaan stellen."

slotte valt op dat tot nu toe de overheid nauwelijks als initiator van vernieuwingen is opgetreden en soms zelfs uitgesproken remmend werkt.

De doelen

Het beroepsonderwijs is weer vervlochten met de dagelijkse praktijk in

het arbeidsdomein. Dit zal opleidingen adequater maken, zodat het niveau van geschoolden systematisch omhoog gaat en hun kwalificaties beter aansluiten bij de vraag. Die verplechting is bovendien gericht op het versterken van de innovatieprestatie van het bedrijfsleven.

Voor alle leerlingen wordt gestreefd naar het afronden van een zo hoog mogelijke opleiding. Dit betekent: het aantal leerlingen dat de arbeidsmarkt opgaat zonder een adequate startkwalificatie daalt. Dit moet in 2010 teruggedrongen zijn van 15 tot 8 procent. Het aandeel leerlingen dat minimaal de startkwalificatie op niveau mbo-2 behaalt, neemt toe. Het streefdoel is 85 procent in 2010. Het aandeel leerlingen dat vanuit het beroepsonderwijs doorstroomt naar het hoger onderwijs op bachelorniveau en daar hun opleiding afrondt, neemt toe. Dit aandeel moet stijgen van 35 procent tot minstens de helft van iedere generatie jongeren.

Het advies

De doelstellingen moeten worden geconcretiseerd naar regionaal en schoolniveau, in de vorm van niet-vrijblijvende regionale afspraken. Tussen scholen, bedrijfsleven en gemeente. Structurele netwerkvorming in de regio, met steun van lokale overheden, is nodig om van het beroepsonderwijs weer een arbeidsnabije sector te maken. Bedrijven denken mee over onderwijsprogramma's en leveren bijvoorbeeld gastdocenten. Scholen denken mee over het opleidingsprogramma van bedrijven. Wanneer ze deze afspraken maken, kunnen scholen maximaal 5 procent van hun budget vrijmaken voor vernieuwing. Dan kan de overheid eveneens 5 procent investeren, wat neerkomt op een bedrag van 350 miljoen euro tot 2010. Voor de financiering van de regionale

afspraken stelt de overheid extra middelen ter beschikking in de vorm van trekkingsrechten op een vernieuwingsfonds. Een onafhankelijke organisatie beheert dit fonds.

De scholen geven zelf – in samenwerking met het bedrijfsleven – de gewenste onderwijsvernieuwing vorm. Ze kunnen innovatoren aanstellen, als katalysator en richtinggever in een docententeam, die de vernieuwing van onderop stimuleren. Het versterken en systematiseren van wat er al aan vernieuwingen gaande is, staat centraal. De kern van deze beweging is dat zij lopende vernieuwingen een centrale plek geeft in de dagelijkse routine van het onderwijs en daarmee die routine van binnenuit flexibeler maakt. Belangrijk aandachtspunt is dat de gemiddelde docent de ruimte krijgt en wordt toegerust om vernieuwing een vanzelfsprekend onderdeel van zijn werk te maken.

Gevraagd naar het vervolg van het rapport zegt Jan Willem Vos dat de eerste reactie van de overheid niet onbelangrijk was. Op de persconferentie bij de uitreiking van het rapport heeft minister Verhoeven gezegd dat ze het eens is met de auteurs en heeft ze toegezegd dat ze op korte termijn met een reactie zal komen. Vos: “Op die reactie is het wachten nog.”

Vos en co vinden nu dat het kabinet een deel van de extra aardgasbaten (die ontstaan door de hoge olieprijs waaraan de aardgasprijs is gekoppeld), tijdelijk moet gebruiken in afwachting van een definitieve oplossing. Hierdoor is het voor de scholen mogelijk om direct aan de slag te gaan. Dit idee hebben voortgezet onderwijs, COLO, BVE-raad en HBO-raad eind oktober in een brief aan de Kamer voorgelegd.

Marleen Schepers

*Voor het volledige rapport
(F. Leijnse, J. Vos, J. Geelhoed) zie
www.innovatieplatform.nl*